

tím méně osobovat nějaké separátní stanovisko zahraniční odnož jedné československé strany. Po této stránce může nám tedy jít jen o obecnou linii našeho postupu ve vládě a ve Státní radě, a i ta se může dodržovat jen s výhradou, že nijak neváže stranu doma. A zase nejde vůbec o uplatňování zřetelů stranických, ale o aplikaci národních ideálů, jimž naše strana chtěla sloužit, při řešení nových problémů. A tu tedy se odvažujeme tvrdit a míníme s hořejšími výhradami zastávat, že ani za předpokladu a při obecném uznání české a slovenské národní svébytnosti není důvodu, aby se ve společném státě Čechů a Slováků autonomistickým nebo dokonce federativním rozdělením vnitropolitický život zkomplikoval a aby demokratický proces legislativy, vlády a správy ztěžkopádněl, anebo aby se takovým rozdělením společný stát sám stal nutným a ustavičným zdrojem dalšího a pronikavějšího vývojového odlišení obou národů, které by nakonec i samu jednotu státu ohrozilo. Takové rozdělení, jehož se v minulosti domáhal slovenský nacionální radikalismus s výsledkem tak katastrofálním, mohlo by mít ospravedlnění jen v obavě, že národní svébytnost slovenská je za většinového vlivu českého neudržitelná. Tuto obavu však lze upokojit dostatečnými zárukami i bez roztržení státu. Proti majorisování slovenského sebeurčení ve věcech personálních poskytne záruku potřebná míra místní, okresní a zemské samosprávy. Ta bude chránit také slovenské sebeurčení hospodářské a může být ještě doplněna zákonným ustanovením, že stát sám v dislokaci svého vlastního podnikání hospodářského a svého vlivu na podnikání soukromé musí se poměrně řídit celkovým pracovním, poplatným a kapitálovým příspěvkem zemských oblastí. Proti nebezpečí, že slovenský vývoj kulturní by byl křiven mocenským rozhodováním českých většin, bude zárukou potřebná míra autonomie ve věcech škol, věd a umění. Aby společné zákonodárství ani v jiných oborech nevnucovalo Slovensku životní formy a podmínky, přičítající se jeho národnímu založení a ustrojení, může být utvořena zvláštní instituce, rázu spíše kulturního než politického, která by kompetentně určovala, zda to nebo ono ustanovení v osnovaných zákonech mohlo by se dotýkat svébytného národního vědomí a svědomí, tak že by k jeho platnosti bylo zapotřebí většiny českých i většiny slovenských zástupců. Nad tuto míru však bude asi požadavek dvojího zákonodárství ve státě Čechů a Slováků, buďsi ve formě dvou sněmů, buďsi ve formě dvou kurií na sněmě společném, odmítán každým, kdo nechce, aby neúspěšná unifikace zákonů za prvních dvou desetiletí československého státu byla teď korunována úspěšnou disjunkcí a pokračujícím odcizováním dvojího právního řádu.

AUD KSČ Praha, Fond 38, inv. j. 505, str. 163—175. Koncept.

[84]

1944, 18. říjen. Londýn. — *Rezoluce ke zprávě delegace Slovenské národní rady o přípravách, vzniku a průběhu Slovenského národního povstání, přijatá na mimořádné plenární schůzi Státní rady.*

Státna rada vypočula s velkým záujmom zprávy, ktoré jej podali členovia delegácie SNR a zástupca I. československej armády,¹ bojujúcej na Slovensku, o pripravách, vzniku a prie-

¹ K závěru o nutnosti vyslat delegaci k Benešovi a čs. vládě do Londýna dospělo předsednictvo SNR při projednávání depeše čs. vlády z 24. 9. 1944 (viz dokument č. 68; srv. J. Lettrich, O Slovenskej narodnej rade, str. 35). Politickou platformou pro jednání delegace SNR stalo se usnesení tajného pléna SNR ze dne 29. 9. 1944 (viz dokument č. 71). Písemné pověření z 30. 9. 1944, podepsané oběma předsedy SNR — Šrobárem a Šmídkem — ukládalo delegátům jako zplnomocněncům SNR, aby „československý odboj v Londýně, menovite prezidenta republiky, československou vládu a Štátnu radu informovali o domácem odboji, vysvětlili tento, ujasnili a prejednali vzájomné vzťahy domáceho a zahraničného odboja“ (AÚD KSČ Praha, f. 38, inv. j. 66, str. 100).

Delegace, složená z místopředsedů SNR L. Novomeského (KSS) a J. Ursínyho (DS) a doplněná o zástupce povstalecké armády pplk. M. Vesela (pověření SNR se však vztahovalo pouze na Novomeského a Ursínyho)

odcestovala letadlem ze Slovenska 7. října 1944 dopoledne (srv. např. Uhlířovu zprávu, přednesenou ve Státní radě 14. 12. 1944) a přibyla do Londýna 13. října. Prvé dny ztrávila delegace u Beneše (údaje o příletu delegace a o prvních dnech jejího pobytu v Londýně viz AÚD KSČ Praha, f. 38, inv. j. 66, str. 102—108; též Českoslovák z 20. 10. 1944), 16. října se zúčastnila schůze čs. vlády, dva dny na to plenárního zasedání Státní rady (zápis o průběhu tohoto zasedání, které mělo politicko-manifestační a informativní ráz, včetně projevů Ursínyho, Novomeského a Vesela, viz ANS Praha, Státní rada Londýn). Téhož dne — 18. října — se pak delegace zúčastnila v ministerstvu zahraničí tiskové konference se zástupci světového tisku a mezinárodních zpravodajských agentur, kde přednesla prohlášení.

Koncem října odeslala delegace SNR na Slovensko zprávu (viz AÚD KSS Bratislava, čís. přír. 5155/53, zprávy odeslané Vítovi a Leyovi), v níž oznámila, že v zásadních otázkách bylo dosaženo při jednáních s prezidentem a vládou dohody. K závěrečné písemné výměně názorů mezi delegací SNR a Benešem o sporných problémech, týkajících se vzájemných vztahů SNR a vlády, SNR a vládního delegáta, uznání svébytnosti slovenského národa a uspořádání vztahů mezi Čechy a Slováky (resp. Zakarpatskými Ukrajinci, protože otázka připojení Zakarpatské Ukrajiny k SSSR byla řešena teprve o něco později) došlo na začátku listopadu 1944. Beneš dal delegaci 1. listopadu k nahlédnutí své poznámky k usnesení SNR z 29. 9. 1944 spolu s návrhem politické struktury ČSR a svým stanoviskem k problému jednotného československého národa (viz dokument čís. 92); delegace mu odevzdala své připomínky 2. listopadu (viz dokument čís. 93). Definitivní odpověď Slovenské národní radě s datem 5. listopadu 1944, jen málo se lišící od původních poznámek (viz pozn. čís. 1 k dokumentu 92; úplné znění viz AÚD KSČ Praha, f. 38, inv. j. 14, str. 175—189) odevzdal Beneš delegaci 6. listopadu (podle B. Laštovičky, V Londýně za války, str. 535).

O výsledcích jednání delegace SNR s vládou a prezidentem vydalo ministerstvo zahraničních věcí souhrnnou cirkulární depeši pro čs. zastupitelské úřady (viz Zd. Fierlinger, Ve službách ČSR, II. díl, str. 410—418; Zd. Fierlinger uvádí též v plném znění Benešovu depeši o výsledcích rozhovorů s delegací SNR ve věci funkcí a reprezentativnosti SNR v přechodném období apod. a svou odpověď Benešovi s Gottwaldovým stanoviskem k těmto otázkám; tamtéž, str. 418n.).

Zmíněná cirkulární depeše zdůrazňovala naprostou shodu stanoviska delegace SNR se stanoviskem vlády a presidenta ve většině, ne-li ve všech otázkách. Moskevské vedení KSČ posuzovalo věc jinak, jak je zřejmé z dopisu představitelů KSČ v Moskvě (dopis koncipovali pravděpodobně Kl. Gottwald a V. Kopecký) osvětovému důstojníku 1. čs. armádního sboru v SSSR škpt. J. Procházkoví. Píše se tu: „V Moskvě se nyní zdržuje delegace Slovenské národní rady, která jednala v Londýně [posl. Jan Ursíny, Laco Novomeský a pplk. Vesel]. Ze sdělení těchto delegátů je jasno, že k žádné zásadní dohodě mezi Slovenskou národní radou a londýnskou čs. vládou nedošlo, jak o tom Benešova propaganda hlučně mluvila. Čs. vláda v Londýně jen uznala tu skutečnost, že Slov. nár. rada jest povolána vykonávat na Slovensku veškerou svrchovanou moc a že vládnímu delegátu Frant. Němcovi by připadlo býti jen prostředníkem mezi Slov. nár. radou a čl. vládou, resp. sovětskými orgány.“ Dopis pokračuje sdělením stanoviska moskevských komunistů k SNR. „V otázce slovenské zastáváme takové stanovisko: uznáváme právoplatnost bansko-bystrické Slovenské nár. rady na osvobozeném slovenském území, ale hlavní bude to, aby na osvobozeném slovenském území byly všude tvořeny na nejširším národním základě národní výbory jako orgány veřejné správy; a až bude slovenské území plně osvobozeno, bude se konati na Slovensku sjezd národních výborů, který vyjádří vůli slovenského národa ohledně jeho postavení v rámci ČSR. Na tomto sjezdu nár. výborů by podala účet ze své činnosti dosavadní Slov. nár. rada a byla zvolena nová Slov. nár. rada jako svrchovaný orgán národní moci Slováků. ... Obnovení ČSR, o něž usilujeme, jest nesporně podmíněno zajištěním plné národní svobody a rovnoprávnosti Slováků a spravedlivou úpravou česko-slovenského poměru.“ (VHA Praha, 1. čs. sbor v SSSR — osvěta, SSSR IV-62-3. Datováno 21. 12. 1944.)

Delegace SNR odcestovala z Londýna 14. 11. 1944 do Moskvy, kde pobývala až do 14. 1. 1945, kdy se uskutečnil odlet na osvobozené území ČSR (viz Zd. Fierlinger, c. d., str. 410 a 539). O moskevském pobytu delegace a obsahu jejích rozhovorů s tamnějšími představiteli čs. emigrace jsme informováni z Fierlingerových depeší, odeslaných do Londýna dne 8., 26., 27. a 28. prosince 1944 (Zd. Fierlinger, c. d., 453—455 a 485—493) a depeše z 1. ledna 1945, jež obsahovala zprávy především o jednáních ve věci zřízení nové armády na osvobozeném Slovensku (tamtéž, str. 499; viz dále dokument čís. 105 a přísl. poznámka). Obsahový interview s Ursínym a Novomeským o výsledcích londýnských jednání delegace, o významu Slovenského národního povstání, o sjednocení KSS se sociální demokracií a o spolupráci v Národní frontě na Slovensku za povstání přinesly Československé listy (1. 1. 1945).

Nutno upozornit na jednu významnou okolnost související s pobytem delegace SNR v Moskvě. Sovětská vláda se již za povstání stavěla odmítavě k různým pokusům Slovenské národní rady vyslat delegaci do Moskvy (Zd. Fierlinger, c. d., str. 362 n. a 366), nechťc pravděpodobně vyvolat falešný dojem, že podporuje snahy o připojení Slovenska k SSSR, které se na počátku povstání na Slovensku objevily. Také při jednáních o návštěvě londýnské delegace SNR (Novomeský, Ursíny, Vesel) v Moskvě při jejím návratu do vlasti byly sovětské vládní kruhy velmi zdrženlivé a daly k ní souhlas teprve na Benešovo přání (tamtéž, str. 366 n.).

Londýnská delegace SNR se vrátila na území Československa v polovině ledna 1945. S Ursínym a Novomeským se pak setkáváme v Košicích v delegaci SNR pro osvobozené území na počátku února 1945 (viz dokument čís. 157).

behu slovenského povstania, vstupujúceho už do ôsmeho týždňa svojho trvania. V boji za oslobodenie Československej republiky a v jej novom budovaní v národný štát Čechov, Slovákov a Podkarpatských Ukrajincov slovenské povstanie má podstatný význam. Pred celým svetom dokazuje, že Slováci odsudzujú a zavrhnú bratislavský režim, že bojujú proti nemu a proti jeho nemeckým ochrancom i so zbraňou v ruke — za oslobodenie svojej krajiny i celej ČSR. Štátna rada s vďačnosťou spomína hrdinské boje československej armády i partizánov na Slovensku, pozdravuje všetkých bojovníkov za slobodu a skláňa sa v úcte pred padlými obeťami týchto bojov.

Štátna rada súčasne dáva výraz svojmu presvedčeniu, že boje na Slovensku i boje našich vojsk na iných bojiskách a všetky bolestné obete nebudú márne a že z týchto bojov vyjde nová Československá republika ako opravdová vlasť všetkých Čechov, Slovákov a Podkarpatských Ukrajincov, ako ľudove demokratická, sociálne spravodlivá republika, ktorá opierajúc sa o Sovietsky sväz a spolupracujúc so západnými a demokratickými veľmocami i s ostatnými spojeneckými národmi zaistí svoje trvanie a zabezpečí svorné a spokojné spolužitie všetkých Čechov, Slovákov a Podkarpatských Ukrajincov.

ANS Praha. Státní rada Londýn, mimořádná plenární schůze II. zasedání 4. období, 18. 10. 1944. Orig.

[85]

1944, 19. říjen. Banská Bystrica. — *Naléhavý vzkaz P. Drtiny prezidentovi Benešovi do Londýna o nutnosti opustit fikci jednotného československého národa a počítat nadále s reálnou skutečností.*

Pán prezident: Pokiaľ ide o národný problém Čechov a Slovákov, máme zo všetkých rozhovorov dojem, že terminológia ústavy z roku 1920 o jednotnom národe československom udržateľná není. Potvrdzujú nám to aj vládni Čechoslováci, ktorí sami cítia československy. Potvrdil mi to napr. Pavel Blaho. Šrobár sám užil v preslove termínu slovenský národ. Není snáď nikoho tu, kto by chcel v tomto smere trvať na dikcii ústavy. Pokiaľ sme mali o tom v Londýne informácie opačné, neboly správne, rešp. nezodpovedaly skutočnosti. Vaše predpoklady, že budeme musieť v tomto smere revidovať predstavy z r. 1918, boly správne. Slováci berú svoju národnú individuálnosť ako niečo samozrejmeho a nutné je s tým počítat a podľa toho zaradiť svoj postoj. Ja sa tu presvedčujem na každom kroku, že len tak možno posilniť štátnu jednotu čs.

Dr. Drtina

AÚD KSS Bratislava. Radiogramy B. Bystrica — Londýn, čís. přír. 5155/53, Zprávy od Víta. Opis.

[86]

1944, 19. říjen.¹ Banská Bystrica. — *Depeše Fr. Uhlíře, člena čs. vládní delegace, národně socialistickému ministru československé vlády v Londýně dr. J. Stránskému o postavení národně socialistické strany na Slovensku.*²

¹ Slovenské znění depeše (AÚD KSS Bratislava, čís. přír. 5155/53, radiogramy B. Bystrica — Londýn, radio-depeše od Oty) je datováno 13. 10. 1944. Takto datoval depeši v článku K prvému výročí (Nové slovo, roč. II, čís. 12—13) též G. Husák, který měl bezpochyby k dispozici originál depeše, což je zřejmé z toho, že cituje i takové radiogramy, které v souboru depeší, uložených v AÚD KSS chybějí.

Oba texty, český i slovenský, jsou věcně i stylisticky takřka totožné. Bylo použito českého textu, protože je na několika místech gramaticky a formulačně přesnější.

² Objasnit všechny souvislosti pokusů o obnovu národně socialistické strany na Slovensku v období Slovenského národního povstání je úkol přesahující možnosti této edice. Rada otázek s problémem souvisejících je